

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Fajunk lebediai és etelközi mívelődése. Irta és az Emke XIX. évi rendes közgyűlésén, Nagyenyeden felolvasta *Dr. Gróf Kun Géza* v. b. t. t., az Emke diszelnöke, 20 l. Kolozsvár, „Ellenzék“ könyvnyomda. — A magyarok régi történelméről kevés adat maradt fenn az utókorra. Teljes képet alkotni fajunk legrégebbi míveltségéről nem lehet. A fennmaradt adatok is csak azoknak kezében érnek valamit, kik a történelmi tudomány mellett az összehasonlító nyelvészetben is jártasok és a kevés adatból olvasni tudnak. Az ily kézben a szűk adat köre megbővül és tartalmat, jelentést nyer. És hogy azt nyer, ezt mutatja a fennebb megnevezett tanulmány. Írója nemcsak egy nyelvcsaláddal ismeretes, hanem a nagy nyelvcsaládok mindenikéből több nyelvet ismer és így nyomozni tudja a népvándorlás érintkezésében keletkezett szónak is a jelentését. Régi míveltségünk más része mellett szól az akkori vallásról is és azt mondja, hogy őseink vallására a parsismus nagy befolyással volt; a dualismust ők is bevették vallási perceptioik körébe, a minek nyilvánvaló jele a magyar „ármányos“, illetőleg *ármány* szótőnek a pahlvi *aharman*-nal való azonossága, a mely perzsa szó a sassanida korban kerülhetett hozzánk. „Isten“, író szerint, szintén iráni eredetű szó, a pahlvi nyelvben *yaztan*, *yazdan*, új perzsa *yesdan* Istent jelent. A főistenen, az ördögön és manón kívül hittek még őseink kisebb jó és rossz szellemi hatalmakban is, mert a dualismus ezeket is két egymással ellentétes osztályba sorozta. A nagyértékű tanulmány számos adalékot nyújt költészetre, zenére, erkölcsre, alkotmányra és hadügyre nézve.

Józan Miklós budapesti lelkész felolvasásokat adott ki Kőváry Lászlótól, Perczelné Kozma Flórától, M. Farkas Sándortól, Ürmösy Gyulától, Kochmárosné Buzogány Máritól, Józan M.-től, Boros Györgytől, Ürmösy M.-től; költeményeket M. Farkas Sándortól, Józan Miklóstól. A felolvasások közt egy ima is foglaltatik.

Hornýánszky Victor kiadásában Budapesten megjelentek: *Protestáns Árvaházi Képes Naptár*. Szerk. *Kenessey Béla*. Több életrajz, elbeszélés,

vers és hasznos tudnivalók teszik a jelesen szerkesztett Naptár tartalmát. Az egyik életrajz, mely Várad Szabó Miklósról szól, ki a debreczeni ref. egyházközségnek 125,000 korona értékű vagyont hagyott. Egy másik életrajz, mely Melancthon Fülöp nejét, e szorgalmas, gondos és buzgó vallásos nőt ismerteti (Mutatvány „Protestans Asszonyok“ című munkából). — *Köszorú* 91—100. Protestan népies kiadványok, a prot. hittudat erősítésére írt és jól választott tárgyakkal a célra kiválóan alkalmas füzetek. Tartalmuk: 91. Egy kép a múltból. Csobáncz ostroma. 92. Szenci Molnár Albert. 93. Bocskai István. 94. Apróságok. 95. Tisztító tűz. 96. A VI-ik parancsolat. 97. Itthon. 98. A Jóska temploma. 99. Az igazság. 100. A végrendelet. Ára egy füzetnek 8 fillér.

Sárospataki füzetek. Sárospatakon újra meg akarják indítani az egykor jóhírű „Sárospataki Füzetek“-et. Minek érdekében a következő felhívást bocsátották ki:

A tudományos és irodalmi decentralizálás, a „vidéki központok“ eszméjének, a tisztos hagyományunk zászlója alatt kérjük nagyrabecsült támogatását.

Föl akarjuk támasztani a sárospataki főiskola egykori büszkeségét, a „Sárospataki Füzetek“-et és közkinccsé akarunk tenni ennek az iskolának eddig a világ előtt még ismeretlen kincseiből annyit, amennyit a közönség anyagi pártfogásához képest csak közzé tehetünk.

Az új „Sárospataki Füzetek“ hozzá fog szólni a modern tudomány kérdéseivel, nagy gondot fordít a független, minden klikk-szellemtől ment, szigorú és pártatlan kritikára; de első sorban az irodalom- és művelődéstörténet, a társadalomtudományok s különösen a hazai egyházi és iskolai élet történetének szolgálatában kíván foglalatostkodni ama becses adalékok közzétételével és feldolgozásával, melyeket gyűjteményeink tartalmaznak.

Azt hisszük, erre a folyóírára mindenkinek szüksége lesz, a ki nálunk a jelzett ágakkal foglalkozik.

Egyelőre csak évnegyedenként bocsátunk közre egy-egy 4 ívnyi füzetet, melyek közül az első 1904. januárius 1-én lát napvilágot.

A teljes évfolyam előfizetése: 6 korona.

Gyűjtőknek minden beküldött öt megrendelés után tiszteletpéldány jár. Előfizetéseket vagy kötelező jelentkezéseket elfogad *Trócsányi Bertalan* könyvkereskedése, Sárospatakon.

Vas Gereben Irta *Barabás Ábel*. Bpest, 1903. 219 Sr. 1. — A Franklin-Társulat ez igen csinos kiadványa, mely Vas Gereben összes műveinek sorozatát bezárja, méltán vonja magára az irodalmi körök figyelmét. Egy fiatal és figyelemre méltó tehetség műve ez, ki bátor szóval kér magának helyet a magyar „műitészek“ között s ki több évtized múlását akarja egy csapással helyrehozni, midőn feltámasztja egy szerinte méltatlanul mellőzött legmagyarosabb író emlékét, kit Barabásunk Petőfi, Arany és Jókai mellé szeretne állítani.

Radákovics József „a legnagyobb gazkölyök“ volt, kinek korában nem volt párja. (63. l.) Kicsapják az iskolából korhelység és hanyagság miatt. Beáll a tisztartóhoz, onnan elküldik, mert guny tárgyává teszi kenyéradóját. Bizonyítványt lop és hamisít, ezzel bejut jogásznak a győri konviktsba, hol mindent felfal társai elől. (64—66. l.) Irni kezd és mindenkit nevétségessé igyekszik tenni. A Pesti Divatlap mellé kerül, de párbajjal dicsekvő hazug magaviseletét leleplezik s távoznia kell a fővárosból. (Ezt Jókai mondja; nincs meg Barabásnál.) Győrben, mint ügyvéd, boldogulni kezd, de

„mindenkit megsért felolvasásaiban.“ Később lapot szerkeszt a nép számára s a szent koronát meg akarja olvasztani. A forradalom után saját jelentkezésére börtönbe vetik. Csakhamar kiszabadul, de eltiltják az ügyvédségtől. Vas Gereben név alatt ekkor regényírónak csap föl s dicsőíteni kezdi most a multat, mit előbb a szatira túlzásaival mázolt be, — csak saját magát kimélgetvén.

Most persze az ellenkező túlzásba esik. A Józsa Gyuri-féle alakokat rokonszenvesen rajzolja. Festetich, Földváry, Fáy, Széchenyi s a többi nagy történeti alakok ellenben torzfigurákká törpülnek Vas Gereben hamis megvilágításában. A letűnt kort mégis híven rajzolja Barabás szerint. (190. l.) A kor embereit is híven. (189.) Nem úgy, mint a mai történetírók, kiknek műve dr. Nares munkája szerint 2000 fr. lapból áll és 60 fontot nyom. (191. l.) A vízözön előtt már borzadtak ilyen művektől. (U. o.)

Mint látszik, Széchy Károlyt vallja egy pár helyen ifjú írónk mesterének. (61. l.) De stilusa életre valóbb, színesebb és jóval lendületesebb, mint kezdő írótl várhatók. Helyenként Bartha Miklóstra, sőt Eötvös Károlyra is emlékeztet. Idegen hatásra vall szószaporítása is, néhol belső, igaz tartalom nélkül. (207. l.) Hagyja ezt az egyet a 60 fontos compendiumoknak!

Bár a könyvet megnyitó sűrűen nyomtatott 6 lapnyi tartalomjegyzéket nem mindenütt váltja be a mindenhez hozzá szóló tárgyalás, mégis büszkesége lehet írójának ez élénken, szépen, lelkesen megírt mű, mely első komolyabb vállalkozása a tudományos irodalom terén. Némely állítása ugyan jóakarató nagytársnak fog tetszeni, mint pl. „Vas G. is az az író volt, *ki sohasem hazudott.*“ (199.) „Stilje a *megtestesült magyar stíl.*“... „stilje ép annyira gyökeresen magyar volt, mint nyelve, *melynél magyarosabban soha senki nem írt.*“ (197.) Más állítások üres jóslatai ifjú kritikuskunknak, bár maga bevallja: „Irodalmi ítéletek dolgában hijával vagyunk a tárgyilagosságnak.“ (215.) Be is bizonyítja mindjárt e meggyőző példákkal:

„Mennél jobban távolodunk, annál jobban fognak kidomborodni és szembeszökni Vas Gereben érdemei... *Csodálatra ragadja a jövő kor fiát.* Alakjai a magyarság *mintaképei* lesznek; jellemei *a magyar jellem példái*; nyelve *a magyar nyelv eredeti szépségeinek kifejezője.*“ „Vas Gereben helye *legkiválóbb íróink* között van.“ „*A népies nemzeti prózának* lesz ő képviselője.“ (218—219.)

Csak egyben van némileg igazuk e lelkesült hangzatos jóslatoknak, melyek mintha a napi sajtóból tévedtek volna ide: Vas Gerebent ezután is mint eddig, a *legprózaibb* magyar írók közt fogják emlegetni s érdemeit sokszorosan felülmúlt hibái miatt dehogy lesz neki valaha helye legkiválóbb íróink tisztas sorában.

Még egy hozzáadni valónk van a szerzőtl némileg eltérő vélekedésünkhöz: e túlzó magasztalásaival is nem közönséges feltűnést keltő könyv sokoldalú tehetségre mutat. Barabás sokat ígérőn kezdi műkritikai pályáját. Bizton remélhetjük, hogy kellő idő múlva érettebb ítélettel s nem oly szerfölött zaklatott igyekezettel az ifjú tudóstól a tőle kiváló kedvvel művelt „műítészet“ terén még kitűnő munkákat kaphatunk.

Kanyaró F.

II. Rákóczi Ferencz beiktatása az erdélyi fejedelmi székbe. Irta ifj. *Biás* István. Megjelent Marosvásárhelyt. A mostani Rákóczi ünnepélyek adtak alkalmat e füzet megírására. Szerző a Rákóczi-korszakból éppen azt az eseményt választotta, melynek színhelye Marosvásárhely volt, az erdélyi fejedelmi székbe beiktatást. Ennek a körülményeit írja le folyékonyan. A füzet helyes történelmi érzékre vall és arra jogosít, hogy szerzőjétől terjedelmesebb munkát is várhassunk.

KÜLÖNFÉLÉK.

Főtiszt. Ferencz József püspök úr Küküllőmegyében sept. hónapban két templomot avatott föl. Alig pihente ki a zsinat fáradozásait, új útra indult, hogy egyházát más helyen építse. A küküllői kör a reformatio óta része egyházunk testének. Sok megpróbáltatásnak volt kitéve, de a hívek buzgósa, egyes kiváló családok vezetése, áldása, erőssége volt e körnek is. A Simon, Járay, Pataky, Derzsi, Iszlay, Szathmári és más családok nemcsak a hazának, hanem az egyháznak szolgálatában is kitűntek. A két templomavatás jele a mostani buzgóságnak, melynek ünnepélyeiről a következőleg tudósítanak :

Nagy ünnepe volt a küküllői unitárius egyházkörnek, templomszentelés sept. 20-án Haranglábban — 22-én Marosszentbenedeken. Mindkét helyen megjelent Mélt. és Főtiszt. Ferencz József püspök úr Kolozsvárról dr. Boros György és Hadházi Sándor egyházi tanácsosok kíséretében, Guidó Béla esperes s a kör lelkészi kara ; a világi egyházi tanácsosok is igen szép számban jelentek meg Iszlay László és Pataky László felügyelő gondnokokkal. A főt. püspök urat mindkét helyen a világi hatóságok részéről is kitüntető módon fogadták, lelkesen üdvözölték. Főispán, alispán, főszolgabírók és tanfelügyelő mindnyájan résztvettek az ünnepségeken. A főtiszt. püspök úr az üdvözlőtekre megkapó beszédekben válaszolt. Ékesszóló felszentelő beszédei általános figyelem tárgyai voltak és a lelki életnek áhítatos órája. A felszentelésben résztvettek Haranglábban Gálfalvi István lelkész imával, Boros György alkalmi beszéddel, Szabó Albert lelkész urvacsorai beszéddel ; Marosszent-Benedeken Boros György imával, Nagy Béla lelkész beszéddel.

(n)

Az amsterdami congressus. „Az unitárius és más szabadelvű gondolkozók és munkálkodók nemzetközi congressusa“ második ülését sept. 1—4 napjain tartotta meg Hollandiában, Amsterdamban. E congressusról a következő tudósítást közöljük :